

Startnotitie bewegen en sport

ACTUALISATIE KERNDOELEN

Startnotitie kerndoelen bewegen en sport

September 2023

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2023 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Jacob Nienhuis, Pascal Marsman, Corike van de Merwe

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN

1.8055.862

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Huidige situatie en positie van het leergebied bewegen en sport	5
2.1 Wettelijke kaders	5
2.2 Praktijk op school	6
Primair onderwijs	6
Voortgezet onderwijs	7
2.3 Gerealiseerd curriculum	7
Primair onderwijs	8
Voortgezet onderwijs	8
3. Probleemanalyse	9
4. Ontwikkelingen	11
4.1 Maatschappelijke ontwikkelingen	11
4.2 Ontwikkelingen in het leergebied bewegen en sport	12
5. Curriculaire uitdagingen	15
Referenties	17

1. Inleiding

De startnotitie voor de kerndoelen van het leergebied bewegen en sport biedt zicht op de relevante en actuele ontwikkelingen voor het leergebied bewegen en sport in het primair onderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs¹. Startnotities zijn een belangrijk instrument in de actualisatie van kerndoelen. Ze brengen per leergebied de ontwikkelingen binnen onderwijsbeleid, onderzoek, onderwijspraktijk en samenleving in kaart en leggen zo een solide basis onder het ontwikkelwerk. Bij de totstandkoming zijn onder meer vertegenwoordigers van de vakverenigingen, leraren, lerarenopleiders, wetenschappers en vakdidactici betrokken.

De startnotitie bestaat uit de volgende onderdelen:

- huidige situatie en positie van het leergebied bewegen en sport
- probleemanalyse
- ontwikkelingen in de maatschappij en in het leergebied bewegen en sport
- curriculaire uitdagingen

Deze startnotitie benut onder andere de eerder ontwikkelde startnotitie (SLO, 2018), opbrengsten en adviezen van het ontwikkelteam bewegen en sport in het kader van Curriculum.nu en inzichten uit trendanalyses van SLO (Brouwer et al., 2015; Folmer et al., 2017; Kastelein et al., 2021). Daarnaast houden we rekening met de werkopdracht van het ministerie van OCW aan SLO en de operationalisering daarvan in werkinstructies.

---

¹ Met name leerlingen met een visuele beperking, leerlingen met een auditieve/communicatieve beperking, leerlingen met een lichamelijke beperking en leerlingen met milde leer/gedragsproblemen.

2. Huidige situatie en positie van het leergebied bewegen en sport

Het leergebied bewegen en sport is erop gericht dat leerlingen zich breed oriënteren op de beweegcultuur² en daartoe relevante vaardigheden, houdingen en kennis kunnen verwerven. Daarmee draagt bewegingsonderwijs in het po en lichamelijke opvoeding (LO) in het vo bij aan een zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur (Stegeman, 2000. Zie ook: Brouwer et al., 2011; 2012; 2015; Curriculum.nu, 2019; Mooij et al., 2011).

Bewegen en sport draagt bij aan kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Het goed leren deelnemen aan beweegsituaties is een complex proces. Je moet allereerst een zekere beweegvaardigheid hebben om deel te kunnen nemen aan bewegen en sporten. Je leert omgaan met anderen tijdens het samen bewegen en met anderen beweegsituaties op gang houden en reguleren. Kennis van en inzicht over bewegen is ook van belang, bijvoorbeeld over de relatie tussen bewegen en gezondheid. Deze verschillende competenties noemen we ook wel 'meervoudige deelnamebekwaamheid' en dragen allemaal bij aan het beter deelnemen aan bewegen en sporten. Leerlingen maken daarnaast kennis met een pluriforme beweeg- en sportcultuur en leren hoe diverse contexten van elkaar verschillen, overeenkomen en met elkaar verbonden zijn. Ten slotte leren leerlingen zich te verhouden tot de beweegcultuur, door keuzes te maken en te bepalen welke waarde en betekenis bewegen en sporten voor hen heeft.

Beweegplezier is een belangrijke drijfveer voor het (blijvend) deelnemen aan bewegen en sport. Dit wordt bevorderd wanneer leerlingen op hun eigen niveau deelnemen aan bewegingssituaties en succeservaringen hebben die ze aan zichzelf toeschrijven.

2.1 Wettelijke kaders

De wettelijke kaders voor bewegen en sport bestaan uit twee kerndoelen voor het po (Rijksoverheid, 2023a), zes kerndoelen voor de onderbouw van het vo (Rijksoverheid, 2023b) en een wettelijke bepaling voor de onderwijstijd. De kerndoelen voor het po gaan enerzijds over deelname aan de beweegcultuur en de bewegings- en spelvormen, en anderzijds over de sociale vaardigheden binnen beweegactiviteiten. De kerndoelen in het vo kunnen inhoudelijk gekoppeld worden aan vier ontwikkellijnen, zogenoemde sleutels: bewegen

---

² Het geheel aan activiteiten in de samenleving waarin het thematiseren van bewegen centraal staat.

verbeteren, bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven/waarderen (Brouwer et al., 2012).

Voor het po is er sinds kort een wettelijke bepaling voor het aantal uren bewegingsonderwijs (Heerema, 2020). Voor alle groepen in het po betekent dit dat vanaf het schooljaar 23-24 minimaal twee uren bewegingsonderwijs per week op het lesrooster staan, gegeven door een bevoegde leerkracht.

Voor het vo geldt dat scholen voor lichamelijke opvoeding minimaal de onderwijstijd aanhouden die tot 2005 gangbaar was (Mosterd, 2006). De onderwijstijd moet verdeeld worden over alle leerjaren en de afsluiting mag plaatsvinden halverwege het examenjaar. Uit de nieuwsbrief van de Inspectie van het Onderwijs (2014): "als een school zich houdt aan dit geheel van regels, zal het resultaat zijn dat het aantal lessen gemiddeld op het niveau van voor 1 augustus 2005 blijft. Dat is dus gemiddeld 2,5 lessen voor vmbo, gemiddeld 2,2 lessen voor havo en gemiddeld 2 lessen voor vwo, conform de adviesrentabel van 2005, uitgaande van lessen van 50 minuten en 40 schoolweken per leerjaar". Met de nieuwsbrief van de Inspectie van het Onderwijs (2019) wordt daar nog aan toegevoegd dat scholen flexroosters niet mogen inzetten voor LO om daarmee onder het niveau van de minimale onderwijstijd te komen.

2.2 Praktijk op school

We beschrijven in deze paragraaf het uitgevoerde curriculum, waarmee we antwoord geven op de vraag: wat gebeurt er op school/in de klas als het gaat om bewegen en sport?

Primair onderwijs

Het Basisdocument bewegingsonderwijs in het po (Mooij et al., 2011) beschrijft twaalf leerlijnen die het uitgangspunt vormen voor het onderwijsprogramma in het po. Dit document vormt voor veel leraren de basis waarop ze hun programma uitwerken. Daarnaast wordt ook veel gebruik gemaakt van de methode Basislessen bewegingsonderwijs (Van Gelder et al., 2009), die zich ook baseert op bovengenoemde leerlijnen.

Als doel van schoolleiders en leerkrachten staat het aanbieden van een breed en gevarieerd aanbod aan beweegactiviteiten hoog aangeschreven (Slot-Heijs et al., 2021), maar uit het peilingsonderzoek bewegingsonderwijs in het po blijkt dat in de praktijk niet altijd het geval (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Daaruit komt naar voren dat er vooral aandacht is voor leerlijnen uit het activiteitengebied spel (tikspelen, doelspelen, mikken) en in mindere mate voor de andere leerlijnen (zoals springen, zwaaien/schommelen, balanceren, klimmen, rollen en hardlopen). Het is dus de vraag of het huidige lesprogramma bijdraagt aan een brede beweegontwikkeling zoals het wettelijk kader beoogt.

Als het gaat over reguleringsdoelen dan blijkt dat er regelmatig aandacht is voor verschillende regeltaken. Hiermee lijkt deze ontwikkellijn voldoende aan bod te komen, maar het blijft onduidelijk hoe dat er in de lessen uitziet. Waar het voor elke vakleerkracht bewegingsonderwijs vanzelfsprekend is om methodisch te werken binnen het domein bewegen verbeteren, blijkt uit onderzoek dat vakleerkrachten in het basisonderwijs vooral onbewust bekwaam zijn in het samen met leerlingen regelen van een les bewegingsonderwijs (Opstoel et al., 2022).

Een groot aantal scholen ondervindt bij het realiseren van de wettelijke eis van twee uren bewegingsonderwijs problemen met accommodatie. Dit komt door gebrek aan zaalruimte in de omgeving, door verlies van onderwijstijd door afstand tot de accommodatie of door onvoldoende toewijzing van uren zaalruimte. Ook een tekort aan bevoegde leraren stelt schoolbesturen voor lastige beslissingen, bijvoorbeeld door (tijdelijk) onbevoegde leerkrachten aan te stellen. Bovengenoemde knelpunten in de randvoorwaarden hebben invloed op de kwaliteit van het uitgevoerde curriculum.

Voortgezet onderwijs

Uit een recent onderzoek van het Mulier Instituut (Slot-Heijs et al., 2022) komt naar voren dat scholen over het algemeen voldoen aan de wettelijke norm voor de onderwijstijd, maar dat er wel verschillen tussen scholen zijn. Zo geven 40% van de scholen binnen het vmbo tl/gl en de havo minder les dan wettelijk verplicht: ze vallen meer dan 5% onder de wettelijke norm. Een verklaring is dat scholen meer met flexroosters werken en daarmee de wettelijke norm loslaten. Verder laat het onderzoek een belangrijke andere belemmering zien: voor het uitvoeren van het lesprogramma is er een tekort aan (moderne) accommodaties. Dit kan leiden tot situaties waarin de uitvoering van het curriculum onder druk staat.

Volgens de leraren zijn de belangrijkste leerdoelen: kennismaken met verschillende bewegingsactiviteiten, leerlingen leren omgaan met verschillen, leerlingen beter leren bewegen en leerlingen inzicht geven in hun eigen mogelijkheden en voorkeuren. Deze doelen zijn in lijn met de huidige kerndoelen.

Hoewel er veel aspecten zijn onderzocht, bijvoorbeeld het toenemende aanbod van extra sport en bewegen als keuze-examenvak: BSM (bewegen, sport en maatschappij) of LO2, zijn er geen gegevens over hoe het programma van de reguliere lessen lichamelijke opvoeding er uitziet. Er is dus wel een beeld van allerlei randvoorwaarden en ontwikkelingen rond het vak LO, maar het is niet duidelijk wat er in de lessen gebeurt.

2.3 Gerealiseerd curriculum

Het gerealiseerde curriculum draait om de vraag: wat hebben de leerlingen geleerd van het aangeboden onderwijs?

Primair onderwijs

Momenteel zijn er weinig gegevens beschikbaar over wat leerlingen leren in de gymles. Gemiddeld genomen kunnen we zeggen dat leerlingen wat betreft een aantal specifieke motorische vaardigheden minder goed presteren dan tien jaar eerder (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat leerlingen motorisch minder vaardig worden, wat logischerwijs invloed heeft op het kunnen deelnemen aan beweegactiviteiten. Het is aannemelijk dat dit ook invloed heeft op de leermogelijkheden van de leerlingen en daarmee ook op het leereffect in het bewegingsonderwijs. Het blijft echter onduidelijk wat er precies geleerd wordt in de lessen bewegingsonderwijs.

Ander onderzoek in het po (De Bruijn et al., 2022) laat zien dat de motivatie van leerlingen, en daarmee de ontwikkeling van vaardigheden gerelateerd aan de gymles, wordt gestimuleerd wanneer er aandacht is voor een goede onderlinge relatie (zowel leraar-leerling als leerlingen onderling) en voor de ontwikkeling van beweegcompetentie.

Voortgezet onderwijs

In het vo zijn geen peilingsonderzoeken van de onderwijsinspectie naar wat leerlingen leren in de lessen LO. Er zijn wel onderzoeken die zich richten op de relatie tussen leerklimaat in de gymles, motivatie van leerlingen en sociale interacties tussen leerlingen.

Deze onderzoeken naar bewegingsonderwijs in het vo maken duidelijk dat het leerklimaat een belangrijke rol speelt in zowel het vergroten van de motivatie van leerlingen als ook in de manier waarop sociale interacties tussen leerlingen zichtbaar worden en van invloed zijn op leeractiviteiten (Koekoek, 2023; Weeldenburg et al., 2022). De motivatie van leerlingen blijkt positief samen te hangen met een competentie gericht leerklimaat, een duidelijk ontwerp van leeractiviteiten, een duidelijke vorm van evaluatie van leerprestaties, en met feedback, waardering en aanmoediging. Het zou kunnen dat een grotere intrinsieke motivatie leidt tot betere leerresultaten, zoals ook in het onderzoek naar het po naar voren kwam (De Bruijn et al., 2022), maar dit is binnen het vo niet in kaart gebracht. Daarnaast blijken onderlinge relaties tussen leerlingen een rol te spelen bij het leerproces en de bewegingsvaardigheden van leerlingen (Koekoek, 2023). Omdat hier niet altijd expliciet aandacht aan wordt besteed binnen het bewegingsonderwijs, is het van belang dat leraren zich bewust zijn van de rol die onderlinge relaties hebben binnen de gymles, en dat ze hier systematisch rekening mee houden in de vormgeving van hun lessen. Hoewel beide onderzoeken inzicht geven in factoren die belangrijk zijn voor het leerproces van leerlingen, blijft het onduidelijk wat de leerlingen precies geleerd hebben van het aangeboden onderwijs.

3. Probleemanalyse

We schetsen in dit hoofdstuk de belangrijkste knelpunten die zich voordoen in het curriculum bewegen en sport. Dat kan liggen op het vlak van de wettelijke kaders, in de praktijk op school of in het leerproces van de leerlingen. Veel knelpunten die we in hoofdstuk 3 schetsen, hebben ook te maken met problemen en ontwikkelingen die zich voordoen in de samenleving of in de beweeg- en sportcultuur in het algemeen. Hoe deze ontwikkelingen van invloed zijn, beschrijven we in hoofdstuk 4.

1. Huidige kerndoelen geven weinig sturing en houvast

De huidige kerndoelen voor bewegen en sport zijn algemeen geformuleerd. Daardoor geven ze veel ruimte voor eigen invulling, maar weinig inhoudelijke handvatten voor het ontwikkelen van een onderwijsprogramma. Het is dus aan de leerkracht of vakgroep om (met behulp van de basisdocumenten of andere bronnen) de vertaalslag te maken van kerndoelen naar onderwijsprogramma. De huidige kerndoelen bieden daarbij weinig houvast. Hierdoor is het lastig om te bepalen wat wel of niet in het onderwijsprogramma thuishoort en ontstaat er risico op kwaliteitsverschillen.

2. Haperende doorlopende leerlijn in de praktijk

In de basisdocumenten bewegingsonderwijs in het po en de onderbouw van het vo worden vanuit dezelfde visie leerlijnen uitgewerkt. Toch wordt er in de praktijk verschillend mee omgegaan. In het basisonderwijs worden de leerlijnen grotendeels als basis voor het onderwijsprogramma gebruikt. In het vo worden veel meer de traditionele sportvormen als uitgangspunt genomen (Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding & SLO, 2022). Deze zienswijzen sluiten nog niet goed op elkaar aan. Er is behoefte aan een beschrijvingskader dat zowel voor po als vo kan dienen en van waaruit leerlijnen kunnen worden ontwikkeld die de hele range van 4-18 jaar beslaan. In de bouwsteen Leren bewegen (Curriculum.nu, 2019) wordt hiertoe een aanzet gegeven.

3. Brede beweegontwikkeling in de praktijk

Uit peilingsonderzoeken (Inspectie van het Onderwijs, 2018) kunnen we voorzichtig concluderen dat het lesaanbod op school de nadruk legt op leerlijnen die onderdeel zijn van het activiteitengebied spel (tikspelen, doelspelen, mikken). De aandacht voor andere leerlijnen, die mede van belang zijn voor een brede beweegontwikkeling, lijkt onder druk te staan. In het po is dit al zichtbaar en die trend zet zich door in het vo. Mogelijke verklaringen voor deze trend zijn de algemene populariteit van spelsporten en de voorbeeldplanningen van basisdocumenten waarin ruim baan is voor leerlijnen die onderdeel zijn van het activiteitengebied spel. Tegelijkertijd groeit het inzicht dat een brede beweegontwikkeling essentieel is. Enerzijds vanuit het perspectief van de

leerling met het oog op een duurzame deelname aan bewegen en sport. Anderzijds vanuit het perspectief van de ontwikkeling binnen een bepaalde sportactiviteit. Een voetballer moet bijvoorbeeld niet alleen goed kunnen mikken, passeren en onderscheppen, maar ook kunnen balanceren, lopen en springen.

4. Afnemende vaardigheid en motivatie is belemmering voor perspectiefrijke deelname aan bewegen en sport

Verschillen in vaardigheid en motivatie van leerlingen zijn groot en zijn tijdens de coronapandemie alleen nog maar versterkt. Uit onderzoeken van het Mulier Instituut blijkt dat de coronamaatregelen effect hebben op zowel de vaardigheid van leerlingen in het po (Vrieswijk et al., 2021) en de fysieke conditie van leerlingen in het vo (De Jonge et al., 2023). In het po blijkt dat de coronamaatregelen bij jonge kinderen impact hebben, omdat zij voor corona veel beweegmomenten in de dag hadden. Tijdens de lockdowns vielen veel van deze beweegmomenten weg, waardoor er een achterstand is ontstaan die nu in het basisonderwijs doorwerkt. In het vo blijkt dat de conditie van leerlingen na de lockdown is achteruitgegaan, onder anderen door een achteruitgang in motivatie en mentale gezondheid (Slot-Heijs et al., 2022). We kunnen concluderen dat een toenemend aantal leerlingen moeite heeft om mee te komen en zich niet op zijn plek voelt. Dat geldt voor deelname aan beweeg- en sportactiviteiten in het algemeen, maar ook in de gymles. Het is daarom belangrijk dat leerlingen binnen het bewegingsonderwijs meer geholpen worden zich thuis te voelen en een weg te vinden in de bewegingcultuur.

4. Ontwikkelingen

In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste ontwikkelingen die van invloed zijn op het curriculum bewegen en sport. Hierbij maken we onderscheid tussen maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in het leergebied bewegen en sport.

4.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

1. Diversiteit en kansen(on)gelijkheid

Alle leerlingen hebben het recht om in een veilige omgeving hun talenten te ontplooiën en met hun eigen (on)mogelijkheden en met die van anderen om te leren gaan. Dit vraagt om onderwijs op maat, met een passend beweegaanbod voor elke leerling. Bij bewegen en sport zien we grote verschillen in de beginsituatie van leerlingen. In de praktijk van het bewegingsonderwijs zien we dat er leerlingen deelnemen met een zeer uiteenlopende beweegvaardigheid. Sommigen hebben een fysieke beperking of hebben een trage of eenzijdige motorische ontwikkeling, anderen zijn juist heel getalenteerd en doen aan verschillende sporten. Daarbij komt dat de thuissituatie waarin leerlingen opgroeien grote invloed heeft op mogelijkheden om deel te nemen aan bewegen en sporten en daarmee op de beweegvaardigheid. Ook verschillen leerlingen op het gebied van identiteit en gedrag. Het is de kunst om aan te sluiten bij de behoeften en mogelijkheden van leerlingen, zodat alle leerlingen komen tot plezier in bewegen en vertrouwen in het eigen en andermans kunnen. Omgaan met verschillen is al langer een belangrijk aspect van het bewegingsonderwijs, maar door de toenemende diversiteit en kansenongelijkheid wordt die opdracht belangrijker en uitdagender, zowel voor de leraar als de leerling.

2. Beweegarmoede als algemene trend in de samenleving

Slechts iets meer dan de helft van de Nederlandse kinderen en een derde van de jongeren voldoet aan de beweegrichtlijnen (Centraal Bureau voor de Statistiek & Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2022). De van oorsprong aanwezige drang om te bewegen en de wereld bewegend te ontdekken bij kinderen, wordt steeds eerder vervangen door de drang om zittend via schermen de wereld te leren kennen. Door technologische ontwikkelingen en het gebruik van digitale media is het leven een stuk makkelijker geworden. De keerzijde hiervan is duidelijk: de noodzaak om te bewegen wordt steeds meer teruggedrongen en tegelijkertijd wordt onze aandacht steeds meer op geëist door de digitale wereld. Uit onderzoek blijkt dat het beweeggedrag van kinderen en jongeren flink is veranderd. Hierbij zien we een afname in de hoeveelheid bewegen (Farooq et al., 2020; Guthold et al., 2020), een toename in het sedentair gedrag (Twenge et al., 2019) en een afname in de kwaliteit van bewegen (Mombarg et al., 2021). Het is de vraag

hoe het curriculum bewegen en sport een bijdrage kan leveren om dit tij te keren. Bewegarmoede is een maatschappelijk probleem en komt tot uiting op talloze manieren, binnen en buiten de school. Deze gemeenschappelijke uitdaging verdient een plek in het schoolcurriculum. Daarbij zal samenwerking nodig zijn met diverse contexten buiten de school.

3. De maatschappelijke waarde van bewegen en sport

De laatste jaren zien we dat ook buiten het bewegingsonderwijs steeds meer partijen en organisaties het belang van goed leren bewegen en sporten onderkennen en benadrukken. In 2018 verscheen de oproep Plezier in bewegen (Nederlandse Sportraad et al., 2018), waarin wordt gepleit voor dagelijks twee keer een half uur sporten en bewegen in het onderwijs. En in het nationaal sportakkoord 2018-2022 is met de pijler 'van jongs af aan vaardig in bewegen' voor het eerst expliciet aandacht voor de noodzaak van een brede beweegontwikkeling. In het kader van de ontwikkeling van nieuwe kerndoelen is het belangrijk onderscheid te maken tussen de waarde die (al dan niet terecht) aan bewegen en sport wordt toegeschreven, de oproepen en pleidooien voor meer en beter bewegen op school, de programma's en interventies die hiervoor worden ontwikkeld en de kernopdracht van het bewegingsonderwijs: leerlingen beter leren deelnemen aan beweegsituaties met het oog op een zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur.

4. Actuele beweegactiviteiten worden pluriformer

De beweegcultuur laat een steeds gevarieerder beeld zien wat betreft activiteiten, tijdstip, plaats, accommodaties, omgeving, contexten en motieven. Mensen willen ook meer informeel laagdrempelig kunnen bewegen in hun eigen tijd, op hun eigen plaats en niveau. Ofwel, altijd en overal wanneer het uitkomt. Die diversiteit aan actuele beweegactiviteiten en verschillende verschijningsvormen van bewegen en sport hebben invloed op het curriculum. Het is de kunst een uitdagende leeromgeving te creëren, waarbij er een (ook kritische) verbinding is tussen, binnen en buiten de onderwijsinstelling, tussen activiteiten in de gymzaal, op het schoolplein, op straat, op pleinen, in het park en in de sportvereniging. Er is een trend zichtbaar in het beweeg- en sportlandschap waarbij er, naast de traditionele wedstrijdporten, steeds meer belangstelling is voor beweeg- en sportactiviteiten, waarbij het competitie-element minder belangrijk is. Dit sluit aan bij de behoefte van jongeren om vrijer, minder gereguleerd te kunnen deelnemen aan bewegen en sport. Zowel vanuit het perspectief van een brede beweegontwikkeling als vanuit de motivatie van leerlingen is het waardevol om alternatieve activiteiten mee te nemen in het curriculum. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan 'urban sports' zoals skateboarden, steppen, freerunning en bmx.

4.2 Ontwikkelingen in het leergebied bewegen en sport

5. Meer bewegen in en om de school

Als reactie op de eerder genoemde trend van toenemende beweegarmoede worden er allerlei stimuleringsprogramma's ontwikkeld. Scholen, vooral in het basisonderwijs, besteden steeds vaker aandacht aan verschillende beweegmomenten in het klaslokaal. Minder zitten en meer bewegen wordt om meerdere redenen gedaan. Bijvoorbeeld om concentratie te verhogen of een bijdrage te leveren aan cognitieve leerprestaties (bewegend leren). Het schoolplein, of de directe omgeving van de school, wordt ook op verschillende manieren gebruikt in het kader van een dynamische schooldag. Deze activiteiten, waarbij bewegen vooral wordt ingezet als middel om buiten het leergebied gelegen doelen te bereiken, worden ook gedaan in het kader van samenhang tussen verschillende leergebieden. Anderzijds kunnen doelen die wel bij het leergebied bewegen en sport behoren, ook op andere plaatsen dan de gymzaal worden gerealiseerd.

Langzamerhand ontstaat dus het besef dat er veel voor nodig is om de trend richting beweegarmoede te doorbreken. School heeft hierin een belangrijke functie, omdat alle kinderen daar een groot deel van hun tijd doorbrengen. Deze inzichten en de daaruit volgende initiatieven en interventies maken duidelijk dat het bewegingsonderwijs een van de schakels is in het stimuleren van meer bewegen. Enerzijds roept het de vraag op welke taak er ligt voor het bewegingsonderwijs en voor de leraar bewegingsonderwijs om hieraan een bijdrage te leveren. Tegelijkertijd gaat dit verder dan het bewegingsonderwijs en ligt er een taak voor de school als geheel.

6. Opbrengsten curriculum.nu

De opbrengsten van het ontwikkeltraject curriculum.nu (2019) hebben zes bouwstenen opgeleverd voor het leergebied Bewegen & Sport. Deze bouwstenen zijn: leren bewegen, gezond bewegen, bewegen betekenis geven, bewegen regelen, samen bewegen en beweegcontexten verbinden. Al tijdens de ontwikkelfase werd duidelijk dat de vakwereld (KVLO) enthousiast is over deze thematische indeling van het leergebied. De bouwstenen sluiten aan bij bestaande ontwikkellijnen in het vo: bewegen verbeteren, gezond bewegen, bewegen regelen en bewegen beleven/waarderen. Deze bouwstenen bieden een nieuw kader voor de ordening van beweegactiviteiten waarbij rekening gehouden kan worden met een doorlopende leerlijn. Daarnaast biedt de ordening handvatten richting de snel veranderende beweegcultuur en zijn er drie thema's die nu expliciet aandacht krijgen: bewegen betekenis geven, samen bewegen en beweegcontexten verbinden.

7. Beweegidentiteit

Het ontwikkelen van een eigen beweegidentiteit is de laatste jaren binnen het leergebied bewegen en sport nadrukkelijker in beeld gekomen en als idee enthousiast omarmd, mede als vertaling van een betere balans tussen kwalificatie, socialisatie en subjectificatie (Biesta, 2015). De invulling en de afbakening van wat wordt verstaan onder beweegidentiteit is nog niet

uitgekristalliseerd. Door leerlingen te helpen zicht te krijgen op waar hun competenties en hun voorkeuren liggen en waardoor die identiteit beïnvloed wordt, vergroot je hun mogelijkheden om een leven lang te blijven bewegen. Dat is ook van belang voor het bevorderen van autonomie en zelfregulatie bij leerlingen. Inmiddels heeft een verkenning rond beweegidentiteit (BI) plaatsgevonden (Nienhuis, 2022). In die verkenning is nagedacht over een aantal vragen: waarom is dit een relevant onderwerp? Wat verstaan we onder BI? Welke factoren beïnvloeden de BI? Welke rol kan LO spelen in de ontwikkeling van BI? De uitdaging ligt vooral op het laatste vlak. In hoeverre is het mogelijk leerdoelen te formuleren voor de ontwikkeling van BI? Wat betekent dit voor de leerling? Wat betekent dit voor de leraar? Gezien de snel veranderende pluriforme beweeg- en sportcultuur en de toenemende diversiteit op allerlei gebieden, groeit de noodzaak om leerlingen te helpen bij de ontwikkeling van hun beweegidentiteit.

5. Curriculaire uitdagingen

De kerndoelen bewegen en sport hebben als doel dat leerlingen zich breed oriënteren op de beweegcultuur en de daartoe relevante vaardigheden, kennis en houdingen verwerven, om zo bij te dragen aan een leven lang met plezier deelnemen aan bewegen en sporten. Om dit doel te bereiken, worden de huidige kerndoelen voor po en onderbouw vo geactualiseerd. In dit hoofdstuk geven we aan welke uitdagingen we zien voor de actualisatie, op basis van de gesignaleerde problemen (hoofdstuk 3) en de beschreven ontwikkelingen (hoofdstuk 4).

1. Focus door kerndoelen
Richting geven en ruimte bieden met kerndoelen voor bewegen en sport. Het startpunt vormen de huidige kerndoelen, die een degelijk fundament vormen, veel ruimte bieden voor scholen voor eigen invulling, maar weinig houvast bieden voor de ontwikkeling van een onderwijsprogramma. De uitdaging is om te komen tot een set kerndoelen die inspireert en houvast geeft bij de ontwikkeling van kwaliteitsvolle onderwijsprogramma's en waarbij de leraar/school ruimte heeft voor invulling op maat.
2. Ruimte voor vernieuwing
De opbrengsten van curriculum.nu bouwen voort op de huidige praktijk en bieden tevens een goed vertrekpunt voor vernieuwing. De kern is een brede meervoudige ontwikkeling om deel te nemen aan bewegen en sport. De uitdaging is om de vernieuwende thema's bewegen betekenis geven, samen bewegen en beweegcontexten verbinden mee te nemen in de ontwikkeling van nieuwe kerndoelen en daarin komen tot een logisch en samenhangend geheel.
3. Toekomstbestendig perspectief op leren bewegen
De uitdaging is om te komen tot een gemeenschappelijke kijk op leren bewegen aan de hand van beweegthema's, die zijn uit te werken in leerlijnen, gericht op een brede introductie in de actuele beweeg- en sportcultuur.
4. Doorlopende leerlijn van po naar vo
De uitdaging is om vanuit een gedeelde visie op onderwijs in bewegen en sport te komen tot een gemeenschappelijk beschrijvingskader voor po en vo. De huidige kerndoelen, de daarvan afgeleide leerlijnen en de ontwikkelde bouwstenen van curriculum.nu vormen een mooi uitgangspunt.

5. Alle leerlingen betekenisvol in beweging

Het thema diversiteit komt tot uiting op uiteenlopende gebieden: beweegcompetentie, beweegmotief, beweegcontext en beweegachtergrond. De uitdaging is dat leerlingen leren omgaan met deze uiteenlopende diversiteit, zichzelf en anderen daar in leren kennen en respecteren. De vorming en ontwikkeling van een beweegidentiteit is daarvan een onderdeel. Voor een deel ligt dit in het creëren van een veilig pedagogisch leerklimaat door de leraar, maar ook in handelingsbekwaamheid, kennis en inzicht van leerlingen. Het streven is betekenisvol onderwijs in bewegen en sport voor alle leerlingen.

6. Bewegen in en om de school

Vanuit maatschappelijk perspectief wordt bewegen in het kader van een gezonde leefstijl steeds belangrijker. Er komen steeds meer initiatieven om te bewegen in en om de school. Deze ontwikkeling biedt een goede kans om vanuit de school de toenemende beweegarmoede een halt toe te roepen. Er ligt tegelijkertijd een risico op overladenheid van het schoolcurriculum in de neiging om het onderwijs als oplossing te zien voor complexe maatschappelijke problemen zoals beweegarmoede. Als het gaat om meer bewegen in en om de school, dan is de uitdaging om te bepalen wat behoort tot de opdracht van de school, wat daarbinnen de bijdrage is van het curriculum bewegen en sport en hoe dat zich tot elkaar verhoudt.

7. Alert op gerichte samenhang

Er zijn thema's die zo breed en veelomvattend zijn dat verschillende leergebieden of zelfs de school als geheel er een bijdrage aan levert. De meest in het oog springende brede thema's voor het leergebied bewegen en sport zijn gezondheid, diversiteit en kansengelijkheid. De uitdaging is om te bepalen welke bijdrage het leergebied bewegen en sport kan leveren aan deze thema's, waar dit raakt aan andere leergebieden zoals mens en natuur of burgerschap en hoe dit kan worden uitgewerkt in samenhangende onderwijsdoelen.

Referenties

- Biesta, G. J. J. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Uitgeverij Phronese.
- Brouwer, B., Aldershof, A., Bax, H., Van Berkel, M., Van Dokkum, G., Mulder, M.J. & Nienhuis, J.H. (2011). *Human movement and sports in 2028: Een blik in de toekomst van lichamelijke opvoeding/bewegingsonderwijs en sport op school*. SLO.
<https://www.slo.nl/publicaties/@4374/human-movement-and/>
- Brouwer, B., Houthoff, D., Massink, M., Mooij, C., Van Mossel, G., Swinkels, E., & Zonnenberg, A. (2012). *Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Jan Luiting Fonds.
- Brouwer, B., Van Berkel, M., Van Mossel, G., & Swinkels, E. (2015). *Bewegingsonderwijs en sport: Vakspecifieke trendanalyse 2015*. SLO.
<https://www.slo.nl/publicaties/@4294/bewegingsonderwijs/>
- Centraal Bureau voor de Statistiek & Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2022). *Beweegrichtlijnen*. Geraadpleegd op 20 juni 2023, van <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/beweegrichtlijnen>
- Curriculum.nu. (2019). *Leergebied Bewegen & Sport: voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders uit het ontwikkelteam Bewegen & Sport*.
<https://curriculum.nu/>
- De Bruijn, A. M. G., Mombarg, R., & Timmermans, A. C. (2022). The importance of satisfying children's basic psychological needs in primary school physical education for PE-motivation, and its relations with fundamental motor and PE-related skills. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 27(4), 422–439. <https://doi.org/10.1080/17408989.2021.1906217>
- De Jonge, M., Anselma, M., Bronkhorst, A., Balk, L., Vrieswijk, S., & Singh, A.S. (2023). *Uithoudingsvermogen van leerlingen in het voortgezet onderwijs in tijden van COVID-19*. Mulier Instituut.
<https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/27288/uithoudingsvermogen-van-leerlingen-in-het-voortgezet-onderwijs-in-tijden-van-covid-19/>
- Farooq, A., Martin, A., Janssen, X., Wilson, M. G., Gibson, A. M., Hughes, A., & Reilly, J. J. (2020). Longitudinal changes in moderate-to-vigorous-intensity physical activity in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Obesity Reviews: an Official Journal of the International Association for the Study of Obesity*, 21(1), e12953.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/obr.12953>
- Folmer, E., Koopmans-van Noorel, A., & Kuiper, W. (Eds.) (2017). *Curriculumspiegel 2017*. SLO.
<https://www.slo.nl/@4586/curriculumspiegel-1/>
- Guthold, R., Stevens, G. A., Riley, L. M., & Bull, F. C. (2020). Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298

- population-based surveys with 1.6 million participants. *The Lancet. Child & Adolescent Health*, 4(1), 23-35. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(19\)30323-2](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(19)30323-2)
- Heerema, R. (2020). *Wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op de expertisecentra, de Wet op het onderwijstoezicht en enkele andere wetten in verband met actualisering van de deugdelijkheidseisen, het daarmee samenhangende onderwijstoezicht en vermindering van administratieve verplichtingen in het funderend onderwijs, alsmede reparatie van wetstechnische gebreken (actualisering deugdelijkheidseisen funderend onderwijs)*. Tweede Kamer der Staten-Generaal. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z00898&did=2020D01961>
- Inspectie van het Onderwijs (2014). *Hoeveel uren lichamelijke opvoeding moeten worden gegeven op scholen voor voortgezet onderwijs?* <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/voortgezet-onderwijs/documenten/publicaties/2014/09/02/voorstel-aantal-lesuren-lichamelijk-opvoeding-op-vo>
- Inspectie van het Onderwijs (2018). *Peil.Bewegingsonderwijs: Einde basis- en speciaal onderwijs 2016-2017*. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2018/04/20/peil-bewegingsonderwijs-einde-basis-speciaal-basisonderwijs-2016-2017>
- Inspectie van het Onderwijs (2019). *Nieuwsbrief Voortgezet onderwijs – mei 2019: Flexroosters en de uren lichamelijke opvoeding*. <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuwsbrieven/onderwijsinspectie-voortgezet-onderwijs/2019/mei#article6>
- Kastelein, S., Van der Laan, A., & Verbruggen, I. (2021). *Trendanalyse (v)so. SLO*. <https://www.slo.nl/@19272/trendanalyse-vso/>
- Koekoek, J. (2023). Sociale interacties in de LO-les: Waarom LO-docenten rekening moeten houden met interacties tussen leerlingen?. *LO Magazine*, 111, 8-13. https://www.kenniscentrumsportenbewegen.nl/kennisbank/publicaties/?sociale-interacties-in-de-lo-les&kb_id=27464&kb_q=Sociale%20interacties%20in%20de%20LO-les:%20Waarom%20LO-docenten%20rekening%20moeten%20houden%20met%20interacties%20tussen%20leerlingen
- Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding & SLO (2022, 13 december). *Lerarenpanel Curriculumverkenning [Bijeenkomst 1 Leren bewegen]*. Zeist.
- Mooij, C., Van Berkel, M., Consten, A., Danes, H., Geleijnse, J., Van der Graft, M., Hazelebach, C., Koekoek, J. Van der Graft, M., Pieters, L., Danes, H. & Tjalsma, W. (2011). *Basisdocument Bewegingsonderwijs voor het Basisonderwijs* (6e herziene druk). Jan Luiting Fonds.

- Mombarg, R., De Bruijn, A. G. M., Smits, I. A. M., Hemker, B. T., Hartman, E., Bosker, R. J., & Timmermans, A.C. (2021). Development of fundamental motor skills between 2006 and 2016 in Dutch primary school children. *Physical Education and Sport Pedagogy*.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17408989.2021.2006621>
- Mosterd, H. (2006). *Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs ter aanpassing van de profielen in de tweede fase van het vwo en het havo (aanpassing profielen tweede fase vwo en havo)*. Tweede Kamer der Staten-Generaal. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30187-25.html>
- Nederlandse Sportraad, Onderwijsraad & Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018). *Plezier in bewegen: Een oproep tot dagelijks sporten en bewegen in het onderwijs*. Nederlandse Sportraad.
<https://www.nederlandse-sportraad.nl/plezier-in-bewegen/documenten/publicaties/2018/09/10/plezier-in-bewegen>
- Nienhuis, J. (2022). *Beweegidentiteit (BI): Verkenning voor de actualisatie van de kerndoelen en examenprogramma's voor het leergebied Bewegen & Sport*. SLO. <https://www.slo.nl/@21237/beweegidentiteit-bi/>
- Opstoel, K., Prins, F., Jacobs, F., Haerens, L., Van Tartwijk, J., & De Martelaer, K. (2022). Physical education teachers' perceptions and operationalisations of personal and social development goals in primary education. *European Physical Education Review*, 28(4), 968-984.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1356336X221102300>
- Rijksoverheid (2023a). *Vernieuwde kerndoelen WPO*. Geraadpleegd op 20 juni 2023, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0018844/2012-12-01>
- Rijksoverheid (2023b). *Kerndoelen onderbouw voortgezet onderwijs*.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2010/09/17/kerndoelen-onderbouw-voortgezet-onderwijs>
- SLO (2018). *Bewegen & sport: Meewerken aan het onderwijs van morgen*.
<https://www.slo.nl/zoeken/@7627/startnotitie-bewegen/>
- Slot-Heijs, J.J., Vrieswijk, S., Bronkhorst, A., & Lucassen, J.M.H. (2022). *Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs: 2-meting*. Mulier Instituut.
<https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/27078/lichamelijke-opvoeding-en-sport-in-het-voortgezet-onderwijs/>
- Slot-Heijs, J.J., Vrieswijk, S., & Lucassen, J.M.H. (2021). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting*. Mulier Instituut.
<https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/26377/bewegingsonderwijs-en-sport-in-het-primair-onderwijs-2021-2-meting/>
- Stegeman, H. (2000). *Belang van bewegingsonderwijs*. Jan Luiting Fonds.
- Twenge, J. M., Martin, G. N., & Spitzberg, B. H. (2019). Trends in U.S. Adolescents' Media Use, 1976 –2016: The Rise of Digital Media, the Decline of TV, and the (Near) Demise of Print. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(4), 329–45. <https://doi.org/10.1037/ppm0000203>

- Van Gelder, W., Stroes, H., & Goedhart, B. (2009). *Basislessen bewegingsonderwijs*. Springer Media B.V..
- Vrieswijk, S., Balk, L., & Singh, A.S. (2021). Gevolgen van de coronamaatregelen voor de motorische ontwikkeling van basisschoolkinderen. Mulier Instituut.
<https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/26303/gevolgen-van-de-coronamaatregelen-voor-de-motorische-ontwikkeling-van-basisschoolkinderen/>
- Weeldenburg, B., Borghouts, L., Van de Laak, T., Remmers, T., Slingerland, M., & Vos, S. (2022). TARGETing secondary school students' motivation towards physical education: The role of student-perceived mastery climate teaching strategies. PLOS ONE, 17(9), e0274964.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0274964>

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)